

Розділ 6

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК І АУДИТ

DOI: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2021.1\(57\).141-147](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2021.1(57).141-147)

УДК 657:330.341.1

Фатенок-Ткачук А.О., Гаврилюк З.І.

ОБЛІКОВИЙ СУПРОВІД РОЗРОБКИ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОДУКТУ

***Анотація.** Розвиток суб'єктів підприємницької діяльності можливий лише за умови постійного оновлення готової продукції та послуг. Облікове забезпечення процесу інноваційної діяльності є потребою часу через усвідомлення облікових процедур на кожному етапі розробки інновації. Метою даної статті є удосконалення теоретико-методичних засад обліку та аналізу у процесі інноваційної діяльності підприємства. Систематизовано рахунки бухгалтерського обліку та типові проведення, що можуть використовуватись у процесі розробки інновації. Згруповано етапи розробки проектно-кошторисної документації. Виокремлено основні етапи життєвого циклу інноваційного продукту та завдання кожного з них. Здійснено аналіз тенденцій інноваційної діяльності у Волинській області. У даній роботі використано такі методи як: системний підхід, економіко-статистичний аналіз, класичні статистичні методи, методи аналізу та синтезу.*

Ключові слова. Інноваційна діяльність, інновація, інноваційний продукт, життєвий цикл, проектно-кошторисна документація

Постановка проблеми. Інноваційна діяльність займає важливе місце у функціонуванні будь-якого підприємства, а інновація є необхідною умовою розвитку та розширення виробництва. В Україні проблема прискорення економічного розвитку за допомогою інноваційної діяльності є надзвичайно актуальною, оскільки ситуація і далі залишається не сприятливою до науково-технічних нововведень через низький рівень виробничої бази промисловості та слабке фінансування державою науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок. Нова розробка, винахід або продукція дасть змогу пропонувати на ринку більше, ніж конкурент, в свою чергу підприємство зможе зайняти свою нішу на ринку та завоювати постійних клієнтів.

Інноваційна сфера для України та вітчизняних підприємств є доволі не новою, проте ще досі немає чітких інструкції як обліковуються інноваційні розробки. В свою чергу це

дослідження та ідентифікації інноваційної розробки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідженні методики та принципів побудови обліку об'єктів інноваційної діяльності зробили такі вітчизняні вчені як Крупка Я. [2], Мельничук І. [3], Фатенок-Ткачук А. [8], Орхіменко О. [7] та інші.

Формулювання цілей статті. Систематизувати облікові процедури на всіх етапах інноваційної діяльності та проаналізувати стан інноваційної сфери у Волинській області.

Опис основного матеріалу дослідження. Згідно Закону України «Про інноваційну діяльність» інноваційна діяльність – це діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг [1]. Отже, інновація – це продукт інтелектуальної діяльності, створений внаслідок науково-дослідних розробок у будь-якій сфері діяльності для збільшення конкурентних переваг, підвищення ефективності виробництва або для здійснення іншої мети.

Метою бухгалтерського обліку інноваційної діяльності є створення інформаційної бази для управління процесами розробки, впровадження і реалізації інновацій на підприємстві, проте наразі відсутні методичні рекомендації щодо обліку витрат, доходів і результатів інноваційної діяльності.

© **Фатенок-Ткачук А.О.**, к. е. н., доцент, Волинський національний університет ім. Лесі Українки, м. Луцьк, 0973640153, e-mail: allafat@i.ua

Гаврилюк З.І., студентка Волинського національного університету ім. Лесі Українки, м. Луцьк, тел. 0965969932, e-mail: zorianagavriluk@ukr.net

спричинило дискусійні питання у багатьох науковців, щодо відображення витрат на

Відсутність чітких інструкції щодо відображення інновацій призвело до розпорошеності витрат на розробку на різних витратних рахунках. Ми ідентифікували рахунки

бухгалтерського обліку, що можуть використовуватись у процесі розробки інновацій (див.рис.1.1).

Рис. 1.1 Класифікація витрат на розробку інновацій*

*Джерело: сформовано автором на основі аналізу джерел [2;3]

Відповідно для обліку процесу виробництва отримання специфічної інформації (див. рис. варто виокремити спеціальні рахунки для 1.2).

23 "Виробництво"	26 "Готова продукція"	39 "Витрати майбутніх періодів"
• 231 "Виробництво інноваційної продукції"	• 261 "Інноваційна продукція"	• 391 "Витрати майбутніх періодів з упродовженням інновацій"

Рис. 1.2 Запропоновані додаткові субрахунки для обліку інновацій*

*Джерело: розроблено автором на основі проведеного дослідження

Ми відокремили типові проведення інноваційного продукту (табл. 1.1). відображення у бухгалтерському обліку розробки

Таблиця 1.1

Типові проведення відображення розробки інноваційного продукту*

№	Зміст господарської операції	Кореспонденції	
		Дт	Кт
1.	Відображення капітальних вкладень в створення нового об'єкту основних засобів	152	20,23,661,65, 131,685,631
	Введено в експлуатацію новий об'єкт основних засобів	10	152
2.	Відображення капітальних вкладень в створення нового нематеріального активу	154	20,23,661,65, 131,685,631
	Введено в експлуатацію новий нематеріальний актив	12	154
3.	Виготовлення нового виду продукції, товарів, послуг	23 941	20,22,661,65,13, 372,631,685
	Відображено підготовчі витрати на створення інновації	39	20,22,661,65, 131,685
5.	Внесено об'єкт інтелектуальної власності до статуту підприємства	46	40
		12	46
6.	Списано витрати на собівартість шляхом кошторисних ставок	23	39

*Джерело: розроблено автором на основі аналізу джерел [4;5].

Життєвий цикл інноваційного продукту ідентичний з життєвим циклом будь-якого продукту і проходить такі етапи як розробка, просування на ринок, зростання, зрілість і старіння. Життєвий цикл інновації – це період від зародження ідеї до виготовлення новинки та її практичного застосування. Для початку процесу виготовлення новації залучаються фінансові джерела, які можуть бути як власними так і запозиченими. Всі витрати, які пов'язанні з науковою розробкою, налагодженням,

приведенням до потрібного стану в сукупності становлять процес інвестування. Відповідно до Закону України "Про інвестиційну діяльність" інноваційна діяльність визначена як одна із форм інвестиційної діяльності, тому стадії життєвого циклу інноваційного продукту розглядаються як інвестиційний проект [6]. При розробці інвестиційного проекту важливе місце має підготовка проектної документації. Складові розробки проектно-кошторисної документації представлено на рис. 1.3:

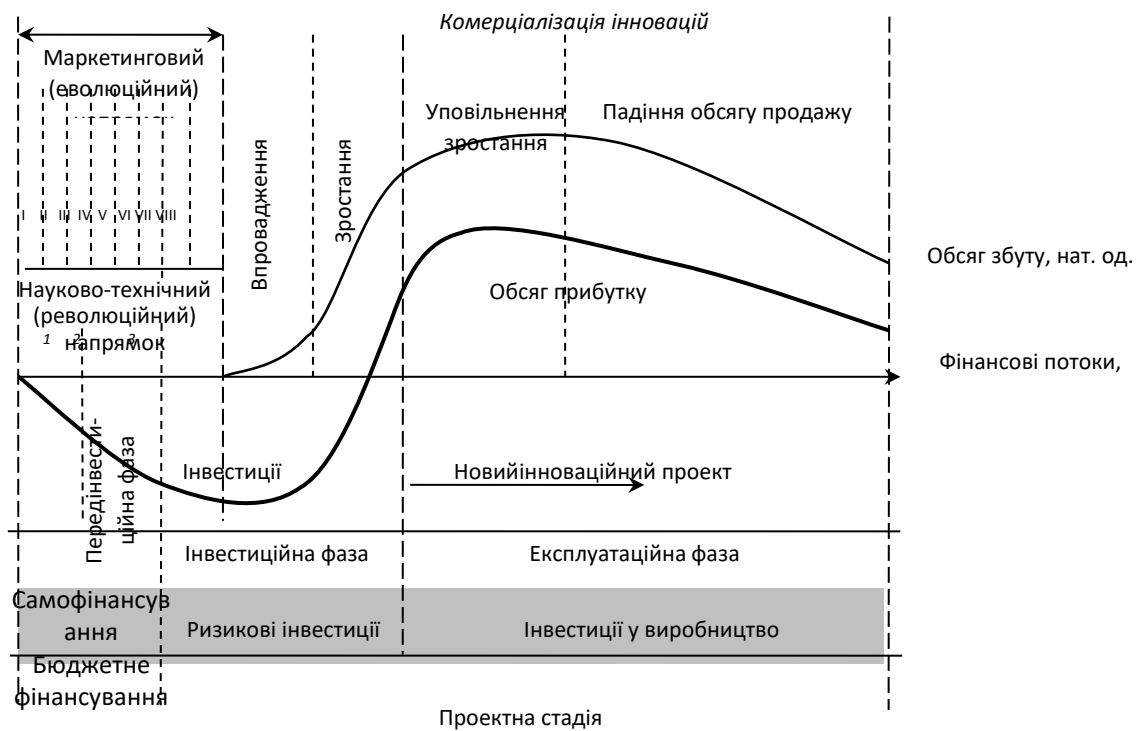
Рис. 1.3 Складові розробки проектно-кошторисної документації*

*Джерело: розроблено автором на основі джерела [7].

Основним юридичним документом, що регламентує відносини між замовником і організатором у сфері наукової і науково-технічної експертизи, є договір на її проведення. Експертизу можуть проводити: органи виконавчої влади у межах своєї компетенції; підприємства, установи та організації всіх форм

власності, тимчасові творчі колективи, що здійснюють наукову і науково-технічну діяльність, спеціалізовані експертні організації; окремі експерти, групи експертів та експертні ради.

Стадії життєвого циклу інноваційного продукту зображено на рисунку 1.4.

1. Фундаментальні дослідження
2. Прикладні науково-дослідні роботи
3. Дослідно-конструкторські роботи

- I Аналіз відповідності внутрішніх можливостей зовнішнім
- II Генерація ідей інновації
- III Відбір прийнятних ідей
- IV Розробка задуму нового товару та його перевірка

- V Аналіз ринку і розробка маркетингової стратегії
- VI Оцінка можливостей досягнення цілей маркетингової стратегії
- VII Розробка нового товару
- VIII Випробування ринковому середовищі

Рис. 1.4 Етапи життєвого циклу інноваційного продукту*

*Примітка: джерело [8].

За даними рисунка 1.4 можна прослідкувати такі основні етапи життєвого циклу інноваційного продукту:

I. Науково-дослідні роботи. Науково-дослідну діяльність згідно договору можуть виконувати наукові інститути НАН України, галузеві АН та наукові підрозділи при навчальних закладах. На цьому етапі підписується договір на виконання науково-дослідної роботи.

II. Формування технічного завдання. На цьому етапі визначається мета дослідницької роботи, встановлюються терміни і порядок виконання проекту, здійснюється пошук джерел фінансування, формується технічне завдання та складається календарний план наукової роботи.

III. Дослідницько-конструкторські роботи. Цей етап передбачає розроблення декількох варіантів виробу та формування ескізного проекту (короткий опис продукту, який має створюватися). Також складається кошторис

проекту.

IV. Технологічна і організаційна підготовка виробництва. Організаційна підготовка передбачає комплекс заходів спрямованих на забезпечення процесу виготовлення продукції всім необхідним. В свою чергу технологічна підготовка передбачає сукупність дій спрямованих на повне технологічне забезпечення процесу виробництва при мінімальних трудових та матеріальних затратах. Витрати на підготовку можуть бути віднесені до витрат майбутніх періодів, які погашаються в наступному місяці після отриманні акту про пробну експлуатацію об'єкта інноваційного процесу.

V. Виробництво. На цьому етапі інноваційний продукт, який обліковується на рахунку 26 «Готова продукція» списують з виробництва на склад згідно приймально-давально-транспортним накладним за собівартістю або оптовими цінами.

VI. Реалізація готової продукції. Витрати на просування інноваційної продукції на ринок та інші витрати технологічного характеру відносять на витрати пов'язанні із збутом.

VII. Експлуатація. Цей етап передбачає сервісне обслуговування проданих товарів.

VIII. Утилізація. На цьому етапі відбувається списання продукції після завершення строку придатності. Для правомірного списання потрібно зазначити у договорі положення про можливість повернення простроченої продукції, документально підтвердити затрати і провести експертизу.

Особливості інноваційної діяльності: невизначеність (досить важко передбачити результат як на окремому етапі так і загалом по роботі, оскільки вході роботи заплановані витрати можуть збільшуватися); можливість багаторазового використання результатів (результати одного дослідження можна використати у інших сферах діяльності); складність проведення науково-дослідних розробок; наявність висококваліфікованих кадрів; унікальність та неповторність створеного продукту.

Важливим фактором розвитку регіону є інноваційна діяльність підприємств, яка стимулює розширення асортименту та випуску оновленої продукції. Більше половини інноваційно-активних підприємств Волині задіяні

у виробництві харчових продуктів, виготовленні виробів з деревини, виробництві паперу та поліграфічній діяльності, машинобудуванні. У розрізі адміністративно-територіального поділу 47,8 % інноваційно-активних підприємств розташовано у м. Луцьк, 17,4 % - у Луцькому районі, 13% - Горохівському, 8,7 % - у м. Нововолинську, по 4,3 % - у Ковельському, Ратнівському та Рожищенському районах. Основними напрямками інноваційної діяльності є розробка і впровадження нових виробничих процесів. Протягом року придбано нові технології з виробництва молочних продуктів, дитячого одягу, пластмасових меблів та інших транспортних засобів, впроваджено технологічні процеси для виробництва хліба та хлібобулочних виробів, молочних продуктів, паперових виробів, взуття, декоративної косметики, підшипників, пластмасових іграшок тощо [9].

По регіонах України Волинська область у числі аутсайдерів за кількістю інноваційно-активних підприємств, така тенденція не змінюється вже протягом кількох років (рис.1.5).

Серед підприємств, які найбільш активно впроваджували інновації: ТОВ «Модерн-Експо», «Виробниче підприємство «Електросервіс». публічні акціонерні товариства «СКФ Україна», «Теремно- Хліб», «ВГП», ДП «Автоскладальний завод №1» АТ «АК «Богдан Моторс» та ПрАТ «Теріхем-Луцьк».

Рис. 1.5 Динаміка інноваційно-активних підприємств в розрізі по регіонах*

*Джерело: розроблено на основі джерела [10].

Кількість упроваджених у виробництво нових технологічних процесів у 2019 році становить 10 одиниць, з них нових або суттєво поліпшених маловідходних, ресурсозберігаючих

технологічних процесів – 8 одиниць. Кількість упроваджених у звітному році видів інноваційної продукції становить 9, з них нових видів машин, обладнання – 5 одиниць. Також зменшилась

частка підприємств, які впроваджують інновації з 15,1 % до 10,4 % (рис. 1.6).

За даними обстеження інноваційної діяльності підприємств у 2019 році найвищий рівень

інноваційної активності зафіксовано у Харківській (14,8 %), Дніпропетровській (8,2 %), Запорізькій (6 %) областях та м. Києві (11,6 %).

Рис. 1.6 Динаміка частки кількості промислових підприємств, що впроваджували інновації в загальній кількості промислових підприємств*

*Джерело: розроблено на основі джерела [11].

Кількість працівників, які здійснювали науково-дослідні роботи на кінець 2019 року становила 202 особи, що на 115 осіб менше, ніж в минулому році. В свою чергу з них 87,2% – дослідники, 6,4% – техніки, 6,4% – допоміжний персонал. Серед виконавців наукових досліджень питома вага кандидатів наук становить 53 %. Найбільше працівників було залучено у галузі суспільних, природничих технічних та сільськогосподарських наук.

В загальному витрати на інноваційну діяльність за 2019 рік склали 9948,3 тис. грн., з них 56,8% витрат спрямовано на фундаментальні дослідження, 35,9 % на прикладні, 7,3 % науково-технічні розробки. Якщо порівнювати за 2017-2018 рік, то ситуація доволі погіршилася, витрати у 2019 році зменшилися удвічі, хоча обсяг реалізованої продукції навпаки збільшився і становить 0,7 % від загальної кількості реалізованої продукції (у 2017 році 0,3 %).

У Волинській області основними причинами, що стримують розвиток інноваційної сфери є: недостатній рівень кооперації між підприємствами і науковими організаціями; нерозвиненість інноваційної інфраструктури; високий ступінь зносу основних засобів; низька

платоспроможність споживачів; домінування галузей з низьким рівнем обробки сировини; недостатній рівень комерціалізації науково-технічних розробок.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У статті систематизовано та узагальнено облікові процедури на всіх етапах інноваційної діяльності, зокрема зосереджено увагу на первинній документації при розробці інновації, враховуючи життєвий цикл інноваційного продукту. Також проаналізовано сучасний стан інноваційної сфери Волині, а саме з'ясовано основні фактори, які стримують інноваційний розвиток. В результаті можна виділити такі шляхи удосконалення інноваційної діяльності в Україні: державна підтримка інноваційної діяльності у стратегічно важливих галузях економіки; надання державою субсидій високотехнологічним та експортно-орієнтованих видів економічної діяльності; державне фінансування науково-дослідних програм; стимулювання банків і небанківських фінансово-кредитних установ здійснювати фінансування інноваційних проектів; стимулювання розвитку та підтримки стартапів

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України « Про інноваційну діяльність». Верховна рада України: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (дата звернення : 17.02.2021).
2. Крупка Я. Д., Питель С. В., Мельничук І. В. Облік, оподаткування і правове регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності: підручник. Тернопіль, 2017. 264 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/27984> (дата звернення 14.02.2021 р.).
3. Мельничук І.В. Обліково-аналітичне забезпечення управління інноваційною стратегією підприємства.

- Економіка та суспільство*. 2017. № URL: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/06/Ekonomika-i-suspilstvo-11-2017.pdf#page=528> (дата звернення 14.02.2021 р.).
4. Саченко С.І., Черешнюк О.М. Концепція обліку інноваційної діяльності. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. № 6(17). URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/32335> (дата звернення 14.02.2021 р.).
 5. Співак І.О. Інноваційна діяльність підприємств: особливості та проблеми. Проблеми обліково-аналітичного забезпечення управління підприємницькою діяльністю: 2020 р.: матер. наук.-прак.конф., 2020р. № 2. URL: http://dspace.uccu.org.ua/bitstream/123456789/9268/1/%D0%86%D0%86%20%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD_%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84_%D0%9F%D0%94%D0%90%D0%90_23.04.20.pdf#page=171 (дата звернення 15.02.2021 р.).
 6. Закон України « Про інвестиційну діяльність». *Верховна рада України*: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12?find=1&text=%D1%96%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0#w1> (дата звернення : 16.02.2021).
 7. Орхіменко О.О. Управління інноваційними проектами в умовах міжнародної інтеграції: монографія. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2018. 262 с.
 8. Фатенок-Ткачук А., Кулинич М., Сафарова А. Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної діяльності підприємства: монографія. Луцьк: СНУ, 2019. 151с.
 9. Стратегія розвитку Волинської області на період до 2020 року. *Волинська обласна державна адміністрація*: веб-сайт. URL: <https://voladm.gov.ua/article/strategiya-rozvitku-volinskoyi-oblasti-na-period-do-2020-roku1/> (дата звернення : 17.02.2021).
 10. Статистичний збірник регіони України за 2019 рік. *Державна служба статистики України*. 2020. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/12/Reg_U%20%D0%86%D0%86.pdf (дата звернення: 17.02.2021).
 11. Державна служба статистики України. *Головне управління статистики у Волинській області*: веб-сайт. URL: <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 17.02.2021).

REFERENCES

1. Zakon Ukrayiny « Pro innovatsiynu diyal'nist' » [Law of Ukraine on innovation]. (n.d.). Verkhovna Rada of Ukraine Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> [in Ukrainian].
2. Krupka, J.D., & Pitel, S.V., & Melnichuk, I.V. (2017). Oblik, opodatkovannya i pravove rehulyuvannya investytsiyno-innovatsiynoyi diyal'nosti [Accounting, taxation and legal regulation of investment and innovation]. Ternopil. Retrieved from: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/27984> [in Ukrainian].
3. Melnichuk, I.V. (2017). Oblikovo-analitychne zabezpechennya upravlinnya innovatsiynoyu stratehiyeyu pidpryyemstva [Accounting and analytical support for the management of innovation strategy of the enterprise]. *Ekonomika ta suspil'stvo – Economy and society*. Retrieved from: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/06/Ekonomika-i-suspilstvo-11-2017.pdf#page=528> [in Ukrainian].
4. Sachenko, S.I., Cheresnyuk, O.M. (2019). Kontseptsiya obliku innovatsiynoyi diyal'nosti [The concept of accounting for innovation]. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnya – Eastern Europe: Economy, Business and Management*, 6 (17). Retrieved from: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/32335> [in Ukrainian].
5. Spivak, I.O. (2020). Innovatsiyna diyal'nist' pidpryyemstv: osoblyvosti ta problemy [Innovative activity of enterprises: features and problems]. *Problemy oblikovo-analychnoho zabezpechennya upravlinnya pidpryyemnyts'koyu diyal'nisty: mater. nauk.-prak.konf. – Problems of accounting and analytical support of business management: mater. of scientific-practical conference*. Retrieved from: http://dspace.uccu.org.ua/bitstream/123456789/9268/1/%D0%86%D0%86%20%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD_%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84_%D0%9F%D0%94%D0%90%D0%90_23.04.20.pdf#page=171 [in Ukrainian].
6. Zakon Ukrayiny «Pro investytsiynu diyal'nist' » [Law of Ukraine on investment activity]. (n.d.). Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12?find=1&text=%D1%96%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0#w1> [in Ukrainian].
7. Orkhimenko, O.O. (2018). Upravlinnya innovatsiynymy proektamy v umovakh mizhnarodnoyi intehratsiyi [Management of innovative projects in the conditions of international integration]. KYIV: KPI named after Igor Sikorsky [in Ukrainian].
8. Fatenok-Tkachuk, A., & Kulynich, M., & Safarova, A. (2019). Oblikovo-analytychne zabezpechennya innovatsiynoyi diyal'nosti pidpryyemstva [Accounting and analytical support of innovative activities of the enterprise]. LUTSK: SNU [in Ukrainian].
9. Stratehiya rozvytku Volyns'koyi oblasti na period do 2020 roku [Development strategy of Volyn region for the period up to 2020]. (n.d.). Volyn Regional State Administration. Retrieved from: <https://voladm.gov.ua/article/strategiya-rozvitku-volinskoyi-oblasti-na-period-do-2020-roku1/> [in Ukrainian].
10. Statystychnyy zbirnyk rehiony Ukrayiny za 2019 rik [Statistical collection of regions of Ukraine for 2019]. (2020). State Statistics Service of Ukraine. Retrieved from: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/12/Reg_U%20%D0%86%D0%86.pdf [in Ukrainian].
11. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny [State Statistics Service of Ukraine]. (n.d.). Retrieved from: <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].

Отримано 15.03.2021